

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Italianistika

Bakalářská práce

Pavel Horák

Přací věty v portugalštině a italštině

ve srovnání sčeštinou.

Srovnávací studie na paralelním korpusu InterCorp

Optative sentences in Portuguese and Italian

in comparison to Czech.

A comparative study on the basis of the parallel corpus

InterCorp

Praha 2024

Vedoucí práce: Doc. Pavel Štichauer, Ph.D

Poděkování:

Rád bych tímto poděkoval vedoucímu bakalářské práce docentu Pavlu Štichauerovi za odborné a vždy užitečné rady, vstřícnost a neskonalou trpělivost. Dále pak všem, kteří mi během psaní této bakalářské práce byli oporou.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 14. května 2024

Pavel Horák

Klíčová slova (česky)

konjunktiv, indikativ, portugalština, italština, přací věty, paralelní korpus, modalita

Klíčová slova (anglicky):

subjunctive, indicative, Portuguese, Italian, wish sentences, parallel corpus, modality

Abstrakt (česky)

Tato bakalářská práce se dělí na dvě části na teoretickou a praktickou. Teoretická část je věnována vymezení pracích vět v italštině a portugalštině v rámci obecnější teorie modality. Hlavním cílem práce je tyto věty klasifikovat a prozkoumat jejich překladové protějšky v češtině, a to na základě dat z paralelního korpusu InterCorp. Výsledkem je přehled pracích vět v italštině a portugalštině a typologie jejich překladových protějšků.

Abstract (in English):

This bachelor thesis is divided into two parts: theoretical and practical. The theoretical part is devoted to the definition of optative clauses in Italian and Portuguese within a general theory of modality. The main aim of the thesis is to classify these sentences and to investigate their translation counterparts in Czech, on the basis of the data drawn from the parallel corpus InterCorp. The result is an overview of optative sentences in Italian and Portuguese and a typology of their translation counterparts.

Abstract (in italiano):

Questa tesi di laurea triennale è divisa in due parti: teorica e pratica. La parte teorica è dedicata alla definizione delle frasi ottative in italiano e in portoghese all'interno di una teoria (più) generale della modalità. L'obiettivo principale della tesi è quello di classificare queste frasi e di indagare le loro controparti traduttive in ceco, sulla base dei dati tratti dal corpus parallelo InterCorp. Il risultato è una panoramica delle frasi optative in italiano e portoghese e una tipologia delle loro controparti traduttive.

Abstract (em português):

Esta tese de licenciatura divide-se em duas partes: teórica e prática. A parte teórica é dedicada à definição das orações optativas em italiano e português no âmbito de uma teoria geral da modalidade. O principal objetivo da tese é classificar estas frases e investigar as suas contrapartidas de tradução em checo, com base na utilização do corpus paralelo InterCorp. O resultado é uma visão geral das frases de desejo em italiano e português e uma tipologia das suas contrapartes na tradução.

Obsah

1	ÚVOD	8
2	MLUVNÍ AKT	11
3	MODALITA	12
3.1	DRUHY MODALITY.....	13
3.1.1	<i>Ilokuční funkce</i>	13
3.1.2	<i>Epistemická modalita</i>	15
3.1.3	<i>Deontická modalita</i>	17
3.1.4	<i>Desiderativní modalita</i>	18
4	SLOVESNÝ ZPŮSOB	20
4.1	INDIKATIV	21
4.2	IMPERATIV.....	22
4.3	KONJUNKTIV	22
4.4	KONDIČIONÁL	24
5	DRUHY VĚT	26
6	PŘACÍ VĚTY	28
6.1	PŘACÍ VĚTY V ČEŠTINĚ	28
6.2	PŘACÍ VĚTY V ITALŠTINĚ.....	29
6.3	PŘACÍ VĚTY V PORTUGALŠTINĚ	31
6.3.1	<i>Použití konjunktivu v pracích větách v portugalštině</i>	32
7	ITALSKÉ A PORTUGALSKÉ PŘACÍ VĚTY A SOUVĚTÍ A JEJICH PŘEKLAĐOVÉ PROTĚJŠKY	34
7.1	PARALELNÍ KORPUS INTERCORP.....	34
7.2	PŘACÍ VĚTY V ITALŠTINĚ VE SROVNÁNÍ S ČEŠTINOU	35
7.2.1	<i>Magari + konjunktiv imperfekta</i>	36
7.2.2	<i>Magari + konjunktiv předminulý</i>	36
7.2.3	<i>Magari + indikativ</i>	37
7.2.4	<i>Souvětí s desiderare che</i>	37
7.2.5	<i>souvětí s volere che</i>	39
7.3	PŘACÍ VĚTY V PORTUGALŠTINĚ VE SROVNÁNÍ S ČEŠTINOU.....	43
7.3.1	<i>částice oxalá</i>	44
7.3.2	<i>částice quem (me) dera que</i>	45
7.3.3	<i>Lexikalizovaný výraz tomara que</i>	46
8	ZÁVĚR	48

1 Úvod

Cílem této bakalářské práce je porovnat, do jaké míry se od sebe liší práci věty v současné italštině a portugalštině a jak jsou tyto věty překládány do češtiny, a především prozkoumat, jak se nahrazují jednotlivé slovesné časy a způsoby. Abychom tohoto porovnání mohli docílit, je nutné nejprve definovat mnoho vstupních faktorů, které jsou obsahem jednotlivých kapitol.

Na začátku teoretické části se práce zabývá Searlovou teorií mluvních aktů, kde jsou poprvé vyzdvihnuty zásadní pojmy jako například modalita a ilokuce. Na toto navazuje kapitola o modalitě.

Kapitola o modalitě se nejprve snaží definovat modalitu jako takovou, v níž vycházíme z koncepcí lingvistů, jakými jsou například Palmer, Greenbaum, Čechová nebo Searle a jsou použity gramatiky *Grande grammatica italiana di consultazione* nebo Palmerova kniha *Mood and Modality* včetně pojednání o subjektivní a objektivní modalitě. Dále je na základě studované literatury modalita vyčleněna na čtyři podkategorie, a to epistemickou modalitu, která vyjadřuje stupeň jistoty mluvčího o platnosti dané výpovědi. Dále se práce zabývá ilokuční funkcí, jež vyjadřuje účel a komunikační záměr výpovědi. Předposlední modalitou je deontická, která vyjadřuje nutnost, možnost, přípustnost dané výpovědi a nejdůležitější je pro tuto práci modalita desiderativní, která vyjadřuje hodnoty vůle, touhy a naděje na straně mluvčího nebo adresáta. Celkově kapitola poskytuje komplexní pohled na problematiku modalit v jazyce, včetně jejich různých druhů, způsobů vyjádření a praktických aplikací v konkrétních jazycích.

Následující kapitola se zabývá prostředky, jak modalitu vyjádřit, a soustředí se pochopitelně na slovesný modus. Definuje úzký vztah mezi slovesným způsobem a modalitou, protože slovesný způsob je klíčovou kategorií pro vyjádření modalit v jazyce, přestože existuje úzký vztah mezi slovesným způsobem a modalitou, ale modalita může být vyjádřena i jinými prostředky, jako je lexikální nebo intonace. Po sléze jsou představeny jednotlivé slovesné způsoby, jako jsou, indikativ, imperativ, kondicionál, a především pak konjunktiv.

Konjunktiv je slovesný způsob, který čeština nevymezuje. Pro románské jazyky, tedy italštinu a portugalštinu, jsou však typické. Neobjevuje se pouze u jazyků románských, ale i u germánských, například v němčině. Tento druh konjunktivu se ale značně liší od konjunktivu v italštině či portugalštině.

Užití toho slovesného způsobu je možné jak ve větách hlavních, tak ve větách vedlejších. Z důvodu obsáhlosti této problematiky se práce bude soustředit pouze na užití konjunktivu ve větách pracích nebo ve větách vyjadřujících práci modalitu. V potaz budou brány věty jednoduché i souvětí.

Téma práce jsme si vybrali z několika důvodů. Jedním z těchto důvodů je samotné studium románských jazyků, respektive konjunktivu, který patří k té nejobtížnější části italské gramatiky. Obtíže občas i přináší rodilým mluvčím, ti také občas váhají, kdy konjunktiv použít a kdy ne (srov. Chiappini 2004, s.7). Dále také, že se jedná o jazykovou problematiku, se kterou jsme se v rodném jazyce dříve neseťkali a do určité míry je fascinující.

Zvláště v portugalštině je systém konjunktivů docela složitý a v podstatě jedinečný. Na rozdíl od italštiny, která má čtyři konjunktivy (konjunktiv přítomný, minulý, předminulý a konjunktiv imperfekta), má portugalština celkem šest konjunktivů (konjunktiv přítomný, minulý, předminulý, konjunktiv imperfekta, konjunktiv budoucí a předbudoucí). Nicméně tyto dva poslední konjunktivy nemají tak hojné využití, přesto se s nimi mluvčí v portugalštině může setkat. Protože je v českých studiích již mnoho prací věnováno konjunktivu, nebudeme se zde zabývat jeho definicí ani jeho tvořením a zaměříme se pouze na jeho použití ve větách pracích. Je však třeba zmínit, že se jedná o často používaný modus, který slouží například k vyjádření subjektivního názoru, nejistoty, pochybností, lítosti a mnoha dalších situací, se kterými se setkáváme při každodenní komunikaci. Proto je nezbytné tento slovesný způsob plně ovládat. Dalším důvodem, proč jsme si toto téma vybrali, je snaha porovnat dva románské jazyky, tedy italštinu a portugalštinu.

V teoretické části práce budeme čerpat především z gramatik jednotlivých jazyků, jako je například v italském kontextu stěžejní literatura *Grande Grammatica Italiana della Consultazione* od kolektivu autorů Renziho a Salviho, jakož i *Mluvnice italštiny* od Sylvie Hamplové. V portugalské sekci práce mezi hlavní informační prameny řadíme *Gramática do Português* od Eduarda Buzagla Paivi Raposu a kolektivu autorů, nebo jednu z největších portugalských gramatik od Celsi Cunhy *Nova Gramática do português contemporaneo*. Tyto gramatiky popisují všechny studované jevy v této práci a vše popisují v širším kontextu.

V praktické části práce budou informace nabyté v teoretické části aplikovány v praxi na základě dat paralelního korpusu InterCorp.

Budeme se snažit potvrdit či vyvrátit získané informace z gramatik. Nejprve budou analyzovány přací věty italské ve srovnání s těmi českými. Ve třetí podkapitole práce bude tato studie aplikována na věty přací v portugalštině, kde bude pozornost více soustředěna na lexikalizované výrazy a výrazy, které napomáhají vyjadřovat přací modalitu, a na způsoby, v jakých jsou slovesa časována v těchto větách. V závěru uvedeme, jak jsou přací věty v obou jazycích překládány do češtiny, respektive jak je nahrazen slovesný způsob konjunktivu při jeho absenci v češtině.

2 Mluvní akt

Mluvní akt může být definován jako komunikační činnost, která má efekt, kterého chceme dosáhnout neboli se snaží určitou formou změnit názor, obohatit adresáta o určitou informaci nebo jej přimět k určitému jednání.

Searle tvrdí, že porozumění účelu a funkci, kterou má mluvené slovo v konkrétním kontextu, vyžaduje znalost nejen jeho významu, ale také toho, co s ním mluvčí zamýšlí udělat (Searle, 1976, s. 18.).

Mluvní akt je kombinace aktu ilokučního a lokučního. Tedy jinými slovy ilokuce je záměr, s jakým se na nás mluvčí obrací, kdežto lokuce je pouze obsah sdělení.

Searle dělí ilokuční akty na asertivy, direktivy, komisivy, expresivy a deklarativy (Searle, 1976, s. 20.).

Asertivy mají funkci výpovědi oznamovací, vyjadřují tvrzení nebo domněnku.

(1) *Petr jde do školy.*

Direktivy mají funkci výzvovou včetně tázací. Vyjadřují prosbu či příkaz a jejich účelem je přimět adresáta k nějaké činnosti.

(2) *Mohl bys odpoledne vyzvednout babičku?*

Komisivy jsou výpovědi míněné jako sliby či závazky mluvčího ve prospěch adresáta.

(3) *Zítřka ti přinesu tu knihu.*

Expresivy jsou výpovědi míněné jako postoj mluvčího k chování adresáta.

(4) *Je mi líto, že jsi neuspěl.*

Deklarativy jsou výpovědi, jejichž konvenčním účinkem je nastolení nějakého stavu, který by bez daného mluvního aktu jinak nevznikl. Mohou vyjadřovat například výzvu, rozsudek, vyhlášení války, uzavření sňatku, křest (dítěte či lodi) apod.

(5) *Pasuji tě na rytíře.*

Ilokuce může být provedena hned několika morfologickými prostředky jako například lexikálně či gramaticky. V této práci bude souvislost ilokuce a gramatických prostředků nahlížena především skrze slovesný způsob.

3 Modalita

Modalitu lze obecně definovat jako vyjádření způsobu platnosti určité výpovědi. Jde o postoj, který zaujímá mluvčí k dané výpovědi, jak je vidět v následujících příkladech:

(6) *Nezapomenu ti zavolat.*

Konstatování v indikativu.

(7) *Kéž bych ti nezapomněl zavolat.*

Potenciál děje, ještě jsem nezapomněl, ale přeji si, aby se tak nestalo, vyjádření na základě kondicionálu přítomného.

(8) *Kéž bych ti byl nezapomněl zavolat.*

Vztahuje se k ukončenému ději v minulosti. Už jsem zapomněl, ale přeji si, aby se tak bývalo nestalo, vyjádření na základě kondicionálu minulého.

Modalitu lze vyjádřit pomocí různých jazykových prostředků jako například gramatické, lexikální, prozodické aj.

Pojem modalita je definován nejednotně, ale v obecných rysech se většina lingvistů shoduje. Například podle české lingvistky Čechové (1996, s. 238) se jedná o: „způsob prezentace obsahu výpovědi mluvčím, který vyplývá z jeho stanoviska k vyjadřované skutečnosti“

Modalita se původně objevila v oblasti logiky, kde byla omezena na alérickou neboli logickou modalitu, což se týká rozdílu mezi nutně pravdivými tvrzeními a takovými, která mohou být pravdivá nebo nepravdivá. Základní pojmy modální logiky se tak týkají nutnosti a možnosti, které jsou navzájem propojeny prostřednictvím negace. Podstata modalit se nachází v rámci komunikačního procesu, konkrétně mezi mluvčím, výrokiem a objektivní skutečností (Rytek Kucová, 1982).

Modalitu lze dále dělit na subjektivní a objektivní, s tím ale Palmer, ve své knize *Mood and Modality*, nepracuje. Uvádí, že i přestože klasická logika rozlišuje mezi objektivní a subjektivní modalitou, objektivní modalita nezahrnuje mluvčího. Avšak jazyková modalita by měla vždy brát v potaz mluvčího, a proto se přiklání k názoru, že subjektivita je základním kritériem modalit. Podle Palmera může být modalita definována jako „gramatikalizace (subjektivního) postoje a názoru mluvčího“ (Palmer, 1986 s.14-16).

3.1 *Druhy modality*

Modalita je velmi těsně spjata se slovesným modem, a právě slovesný modus je hlavním indikátorem, podle kterého lze určit komunikační záměr mluvčího, zároveň plní funkci modalizátoru (Greenbaum, 1969). *Modalizátor* je určitý druh adverbialního doplnění, kdy jeho obsah není podstatný pro interpretaci věty, ale vyjadřuje postoj mluvčího k vyjádřené větě. (Dik, 1983, s. 48).

Nyní můžeme vyčlenit první typy modality, a to epistemickou modalitu. Epistemická modalita vyjadřuje jistotu postoje mluvčího o platnosti propozičního obsahu dané výpovědi. S tím je úzce spjata *ilokuční funkce*, která vyjadřuje, s jakým komunikačním záměrem byla výpověď realizována.

Tyto dva pojmy spojuje subjektivita, a to proto, že jejím původcem je mluvčí, ilokuční funkce a epistemická modalita dohromady tvoří subjektivní modalitu.

3.1.1 Ilokuční funkce

Pro naši práci je pojem ilokuční funkce velmi důležitý, proto se tomuto pojmu budeme podrobněji věnovat. Ilokuce neboli záměr mluvčího lze vyjádřit různými morfologickými prostředky.

Lze ji vyjádřit lexikálně, a to modální částicí nebo modálním slovesem.

(9) *Mohu jít ven?*

Zde je ilokuční funkce vyjádřena modálním slovesem *moci*.

Dalším možným vyjádřením je gramaticky: slovesným způsobem, slovesným časem, negací nebo slovesným videm.

Vyjádření je rovněž závislé na kontextu. Například věta:

(10) *Odpočívej v pokoji!*

Má úplně jiný význam, když jí někdo vyřkne v obývacím pokoji, nebo na pohřbu.

Dalším možným vyjádřením je vyjádření suprasegmentální. Například kladení přízvuku, nebo důrazu na určitou část výpovědi, tón, melodie.

Jak indikovat ilokuční funkci, popisuje Klímová takto: „ Pro indikaci ilokuční funkce je slovesný způsob v italštině (i v češtině) základním gramatickým a gramatikalizovaným prostředkem proto, že působí jako konstituující element jednotlivých větných typů. Velmi často přitom dochází ke střetu formy a funkce. Realizací jednoho

větného typu je výpověď, která může v závislosti na kontextu a faktorech komunikační situace vyjadřovat různé ilokuční funkce.“ (Klímová, 2009 s. 8).

Například výpověď:

(11) *Mi dai una mano? (Pomůžeš mi?)*

Může být interpretována jako otázka, prosba, nebo výzva.

Naopak pro indikaci jedné ilokuční funkce existuje často více různých forem.

Výpověď příkladu (11) lze v kontextu výzvy či prosby nahradit větou v imperativu.

(12) *Dammi una mano, per favore. (Pomoz mi, prosím.)*

V italském kontextu podle GGIC jsou ilokuční funkce rozděleny na 5 tříd, které jsou v podstatě shodné s původní searlovskou typologií.

- *Espositivi* (asertivní) jsou výpovědi vyjadřující názor a odkazují na něčí argumentaci.

(13) *Suppongo che Gianna abbia preso in prestito quel libro. (Předpokládám, že si Gianna tu knihu půjčila.)*

- *Esercitivi* (direktivní) jejich podstata spočívá v procesu rozhodování nebo snaze uplatnit moc, práva či vliv.

(14) *Ti raccomando di partire domani. (Doporučuji ti, abys vyrazil zítra.)*

- *Commissivi* (komisivní) udávají závazek mluvčímu k vykonání akce.

(15) *Ti giuro che domani ci sarò. (Přísahám ti, že zítra tam budu.)*

- *Comparativi* (expresivní) se obrací na druhé pro vyjádření svého postoje a reakci na uskutečněné akce.

(16) *Vi ringrazio tutti. (Všem vám děkuji.)*

- *Verdettivi* (deklarativní) vynášejí rozsudky a spočívají ve vyjádření úsudku ve faktických otázkách.

(17) *Ti giudico colpevole. (Shledávám tě vinným.)*

Na pěti příkladech výše lze pozorovat, že klasifikace těchto pěti typů je založena na významech sloves ilokučních a jsou tedy považovány za explicitní indikátory ilokučních aktů. (GGIC, vol. III., s. 29). Počet ilokučních funkcí není napříč teoriemi jednotný. Například vymezení od Grepla vyčleňuje 8 tříd, které vychází z původních 5 od Searla.

- Asertivní
- Direktivní
- Interogativní
- Komisivní
- Permisivní a koncesivní
- Varovací
- Expresivní a satisfaktivní
- Deklarativní

Gerplovy ilokuční funkce interogativní, permisivní a koncesivní v Searlově klasifikaci chybí..

Interogativní ilokuční funkce u Searla definována není, protože velmi často výpověď s interogativní funkcí nejsou někdy považovány za modální, což poukazuje na nedostačené formální uspořádání interogativního větného typu: v určitých jazycích, jako je i italština, neexistuje syntaktický rozdíl mezi větou oznamovací a tázací, zároveň Searle tvrdí, že věta tázací je, co se týče modality opakem věty oznamovací (Searle, 1978, s.10-14).

Gerplovy ilokuční funkce permisivní a koncesivní Searle řadí do kategorie výpovědi s funkcí direktivní. S největší pravděpodobností k tomuto dochází, protože jsou realizovány užitím morfologického imperativu se záměrem přimět adresáta k určité činnosti (Grepl, 1997, s. 55).

U Gerpla jsou ale tyto výpovědi brány jako komunikační situace produkované se záměrem odstranit koexistující překážky v daném momentu vyřčení výpovědi, které by adresátovi mohli bránit ve vykonání děje (Grepl, 1997, s. 57).

Poslední Gerplovou ilokuční funkcí navíc oproti Searle je funkce varovací, ve které je užit imperativ, tudíž ji lze jednodušeji přiřadit do kategorie výpovědi ilokuční funkce direktivní.

3.1.2 Epistemická modalita

Epistemická modalita vyjadřuje jistotu modálních postojů mluvčího k platnosti propozičního obsahu dané výpovědi, to v sobě zahrnuje přesvědčení mluvčího, o tom, co vyřkl, zároveň s určitým hodnocením toho, co říká (srov. Grepl 1997, s. 60).

Tato modalita může být rozdělena na dvě podkategorie, a to na modalitu epistémickou objektivní a subjektivní.

Za objektivní je považována ta, u které se mluvčí nevyjadřuje k platnosti výpovědi, nýbrž se považuje za neosobní konstatování faktu.

Podle Greplovy klasifikace do epistemické modality spadá 1) Vyjádření míry jistoty o obsahu výpovědi; 2) Modální význam cizího mínění; 3) Modální význam naděje a obavy. Všechny tři si teď podrobněji popíšeme.

3.1.2.1 Vyjádření míry jistoty o obsahu výpovědi

Při tomto vyjádření jsou jako prostředky pro vyjádření použita modální slovesa, modální částice nebo slovesný způsob jakožto prostředek gramatický. U vyjádření míry jistoty lze dále vyčlenit další tři stupně pravděpodobnosti a těmi jsou:

Nízký, demonstrativním výrazem je na příklad spojení: ...*je možné, že...*

Střední, této kategorii by odpovídalo spojení: ...*myslím si, že...*

Vysoký, třetímu stupni odpovídá na příklad výraz jako: ...*jsem přesvědčen o tom, že...* Pro srovnání Palmer dělí míru jistoty na kategorie na tzv. úsudky. Vymezuje slabé a silné epistemické úsudky. Palmer své teorie ukazuje na angličtině, ve které dělí epistemický modus na spekulativní a deduktivní. Pro epistemickou možnost užívá modální sloveso „moci“ a pro nutnost je užito modální sloveso „muset“ (Palmer, 1986, s.63).

Podobné chování lze pozorovat i v italštině v distinkci modálních sloves *dovere* *potere*.

(18) *Ma ne devi sapere qualcosa, no? (Určitě o tom něco víš ne?)*

Vyjádření míry jistoty v okamžiku promluvy. Mluvčí vyjadřuje: určitý stupeň jistoty, který právě sloveso *dovere* nese ...*ted' jsem si jistý, že...*

(19) *Ma ne puoi sapere qualcosa, no? (O tom bys ale mohl něco vědět ne?)*

Vyjádření spekulativní míry jistoty, Mluvčí vyjadřuje: ...*domnívám se, že....*

3.1.2.2 Modální význam cizího mínění

Podle Grepla jsou v češtině k tomuto používány modální částice jako *snad, prý, údajně* ve spojení se slovesy *slyšet, dozvědět se*, aj.

V Palmerově teorii epistemické modality těmto vyjádřením, která slouží k realizaci modality odpovídají tzv. *prostředky* (evidentials) zahrnuje to kategorii toho, co mluvčí slyšel nebo se dozvěděl. Nejedná se o jistotu, ale odkazuje na zdroj informace.

(20) ...*si dice che avesse per lei poca fiducia. (...říká se, že jí příliš nevěřil.)*

Jak ukazuje příklad (20), i při vyjadřování cizího mínění se užívá větný modalizátor „*si dice*“ ve větě hlavní, který odkazuje na informace z jiného neznámého zdroje. Ve vedlejší větě je užit konjunktiv, který rovněž poukazuje na to, že informace není podložená (Squartini, 2005, s. 247). O tomto fenoménu bude pojednáno dále v práci.

3.1.2.3 Modální význam naděje a obavy

Tento modální význam je spojen s vyjádřením jistoty a nejistoty (Lichtenberk, 1995, s. 307).

(21) *Temo che tu abbia perso questa occasione. (Obávám se, že jsi tuhle příležitost propásl.)*

V italské větě je modalizátorem sloveso *temere* (obávat se). Ve větě vedlejší je opět užit slovesný způsob konjunktivu minulého, který právě odpovídá výše zmiňovaným obavám. Tedy lze v tomto souvětí spatřit dva modalizátory potvrzující, že se jedná o modální význam obavy.

Naopak v české verzi věty nalezneme pouze jeden modalizátor a tím je sloveso hlavní věty *obávat se*.

3.1.3 Deontická modalita

Modalita deontická vyjadřuje vztah nebo postoj k realizaci či nerealizaci daného obsahu výpovědi. Je možné ji chápat jako objektivní či subjektivní a tato distinkce je dána závislostí na původci modality. Objektivní je ta deontická modalita, u které mluvčí není původcem modality. Subjektivní je ta, kde je mluvčí původcem modality a vyjadřuje svůj vztah k realizaci či nerealizaci děje.

Věta: *Ve školním řádu je stanoveno, že žáci musí nosit uniformu.* Má deontickou objektivní modalitu, kdežto věta: *Podle mého názoru by měli lidé více recyklovat, aby chránili životní prostředí.* Má modalitu deontickou subjektivní.

V Palmerově pojetí do oblasti deontické modalit spadá i výpověď s výzvovou ilokuční funkcí. Dle jeho studie imperativní věta *Přijď zítra* odpovídá vyjádření větám *Můžeš přijít zítra* nebo *Musíš přijít zítra*.

V Palmerově pojetí deontické modalit se zaměříme na to, jaké povinnosti, možnosti nebo zákazy jsou obsaženy v různých druzích výroků. V tomto kontextu se výpověď s výzvovou ilokuční funkcí (což znamená výzvu k jednání) považuje za součást deontické modalit. Pokud vezmeme jako příklad imperativní větu *Přijď zítra*, můžeme si

uvědomit, že tato věta vyjadřuje příkaz nebo výzvu k akci. Podle Palmera bychom této větě mohli rozumět tak, že obsahuje jakési povolení nebo možnost (*Můžeš přijít zítra.*) i povinnost nebo nutnost (*Musíš přijít zítra.*).

Podle Palmera věta *Přijď zítra* může být chápána jako nabídka či možnost (*Můžeš přijít zítra.*) nebo jako požadavek či povinnost (*Musíš přijít zítra.*), v závislosti na kontextu a interpretaci.

Imperativní věta v této teorii vyjadřuje z hlediska teorie mluvních aktů totéž, co výpověď s explicitně oddělenou deontickou možností pomocí modálních sloves (Palmer, 1996, s.98).

U výpovědí, kde jsou užitá modální slovesa, dochází k přechodu od deontické nutnosti k ilokuční funkci rozkazu nebo vybudnutí anebo k přechodu od deontické možnosti k ilokuční funkci dovolení (Grepl, 1998, s. 438).

Deontická modalita se dále dělí na nutnost a možnost. Podle Grepla deontická možnost je dále dělena na podkategorie: prostá objektivní možnost, dovolení, schopnost. Stejně tak deontická nutnost má své podkategorie a těmi jsou: očekávanost, nezbytnost, náležitost, záhodnost, žádoucnost a vhodnost. Kategorie záměru stojí mimo dvě skupiny nutnosti a možnosti (Grepl, 1998, s. 154).

Deontická nutnost a možnost v kontrastu nutnosti a možnosti epistemické je chápána jako objektivní (Palmer, 1996, s. 59).

(22) *Fai come ti dice la mamma o finirà male. (Udělej, co ti říká maminka, jinak to dopadne špatně.)*

(23) *Devi fare come ti dice la mamma o finirà male. (Musíš udělat, co ti říká maminka, jinak to dopadne špatně.)*

V příkladu (23), kde bylo použito modální sloveso, je vyjádřením ilokuční funkce příkaz. Tento výraz však Stati řadí k deontické modalitě a je označován za deontický deklarativ (Stati, 1982, s. 164).

Z příkladu (22) a (23) lze vyvodit, že použitím modálního slovesa se oslabuje jasná hranice mezi deontickou možností a nutností.

3.1.4 Desiderativní modalita

Vedle výše zmíněných modalit *Gramática do Português* vyčleňuje navíc modalitu desiderativní, která právě vyjadřuje hodnoty vůle, touhy a naděje na straně adresáta.

- (24) a. *Eu quero ser atriz de cinema. (Chci být filmová herečka)*
 b. *A diretora gostaria que a biblioteca dos alunos fosse renovada até ao início do ano letivo. (Ředitelka by chtěla, aby byla do začátku školního roku zrekonstruována žákovská knihovna.)*
 c. *Deus queira que ela consiga ser selecionada para o papel principal. (Dej Bůh, aby se jí podařilo vybrat do hlavní role.)*
 d. *Quem me dera ter sido selecionado para o papel principal. (Přál bych si, abych byl vybrán do hlavní role.)*
- (25) a. *Não pode chover amanhã. Combinei ir à praia. (Zítřka nesmí pršet. Domluvil jsem se, že půjdeme na pláž.)*
 b. *Amanhã tem de fazer sol, para podermos ir à praia. (Zítřka musí být sluníčko, abychom mohli jít na pláž.)*
- (26) a. *A Maria agora dava um mergulho, se tivesse trazido o fato de banho. (Maria by si teď šla zaplavat, kdyby si přinesla plavky.)*
 b. *Eu bebia um cafezinho. (Dal bych si kávičku.)*
 c. *Eu mudava o título do artigo. (Změnil bych ten nadpis.)*

V příkladu (24) je vůle mluvčího (srov. (24 a)) nebo třetí osoby (srov. (24 b)) vyjádřena souvětími s modálními slovesy v hlavní větě, zatímco v (24 c, d) mluvčí vyjadřuje přání prostřednictvím lexikalizovaných výrazů *Deus queira que* (Dej Bůh) a *Quem me dera* (Já chci).

V příkladu (25) je nemožnost (srov. (25 a)) nebo nutnost (srov. (25 b)) vyjádřena ve vztahu k něčemu, co je podmínkou pro splnění mluvčího přání nebo cíle, promítnutého do budoucnosti prostřednictvím příslovce *Amanhã* (zítra) v (25 a) nebo závěrečné vedlejší věty v (25 b). V příkladech (25) se tedy kombinují různé prvky, které umožňují interpretaci nemožnosti a nutnosti podporující desiderativní vnímání výpovědi.

V příkladu (26) je desiderativní hodnota vyjádřena použitím imperfekta s plnovýznamovými slovesy: v těchto případech imperfektum označuje událost, kterou subjekt věty chce, aby se stala. Pravděpodobnost či nepravděpodobnost splnění tohoto přání závisí na kontextu: v (26 a) kondicionál naznačuje, že toto přání se pravděpodobně

nesplní, zatímco v (26 b) se splnit může, ale nemusí. Například Mluvčí by si rád dal kávu, ale třeba mu ji lékař zakázal. V některých kontextech může mít imperfektum nejen hodnotu desiderativní, ale také hodnotu sugestivní či žádací, jako v případě (26 b), kdy věta může být výzvou pro posluchače, aby si také dali kávu, a v případě (26 c), kde subjekt vyjadřuje návrh na změnu názvu článku.

Příklady v (25) ukazují, jak je desiderativní modalita spojena s nutností, neboť silné přání mluvčího vede k tomu, aby realizaci situace prezentoval jako nutnost. Tento typ modalit také zahrnuje možnosti, protože odkazuje na žádoucí budoucnost. Na rozdíl od ostatních typů modalit se však zdá, že tyto dvě hodnoty možnosti a nutnosti jsou přítomny současně, a nefungují odděleně (Raposo, 2013, s. 634).

4 Slovesný způsob

Slovesný způsob je mluvnická kategorie, která popisuje vztah skutečnosti a záměru neboli nám umožňuje vyjádřit modalitu, což je výše popsána sémantická kategorie, jež spoluvytváří význam věty. Způsob a modalita jsou spolu úzce spjaty, ale existují i jiné

prostředky, jak modalitu vyjádřit, například lexikální či suprasegmentální prostředky mezi ně patří třeba intonace.

Podle Sensiniho slovesný způsob je způsob prezentace dané myšlenky mluvčím z jeho pohledu na věc. Dále v sobě nese určitou formu duševního rozpoložení a je závislý na postavení vůči posluchači. (Sensini 1997 s. 256)

Napříč všemi jazyky se slovesný způsob opírá vždy o dva základní parametry a těmi jsou reálnou a nereálnou. Rozdíl mezi tím, jestli slovesný způsob události má rys skutečný nebo faktický.

Realis neboli reálný způsob vyjadřuje, že nějaká událost je skutečná či neskutečná. Tyto události právě probíhají nebo se již udály. Nejčastěji je užit indikativ nebo deklarativ. Deklarativ označuje pravdivost určité výpovědi, aniž by došlo k posuzování. V mnoha jazycích je ekvivalentem indikativu.

Nereálný způsob irrealis je způsob, který indikuje situace a akce, které se neudály do momentu, kdy o nich mluvčí mluví. Do nereálné kategorie se řadí například kondicionál, imperativ či konjunktiv. (Avram 1997, s. 189) O tomto bude pojednáno dále v této kapitole.

System slovesných způsobů je v jednotlivých jazycích v případě chybějících forem doplňován buď slovesnými tvary primárně jiné morfologické kategorie.

Například italský imperativ má pouze kladnou formu:

Parla! (Mluv!) avšak neexistuje záporná varianta tak je nutné použít opisnou formu a tu poskytuje záporný infinitiv: *Non parlare! (Nemluv!)* (Karlík, 2017 dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/SLOVESNÝ%20ZPŮSOB#bibitem20>)

4.1 Indikativ

Indikativ je základním způsobem vyjádření větných časů, vyjadřuje děj skutečný, reálný nebo fakta. Popisuje to, co se reálně stalo, stává nebo se bude dít. (Hamplová, 2004 s. 159)

Indikativ morfologicky vyjadřuje modálního význam reálný.

Podle Sensiniho indikativ vyjadřuje informace, o kterých máme jistotu, a to jak ve větách jednoduchých, hlavních tak i v souvětích. (Sensini, 1997 s. 269)

- (27) *Večer půjdu do kina.*
Stasera vado al cinema.
Esta noite vou ao cinema.

4.2 Imperativ

Imperativ vyjadřuje rozkaz, výzvu, nabídku, radu nebo prosbu. Je používán k přímému adresování a vyzvání k jednání. Nepoužívá se v první osobě singuláru. Imperativ slouží k vyjádření modálního významu volního. (Čermák, 2010 s. 250) Imperativ má také pouze jeden slovesný čas, a tím je čas přítomný a má svou vlastní formu pouze v druhé osobě jednotného čísla. (Sensini, 1997 s. 272)

- (28) *Mluv!*
Parla!
Fala!

4.3 Konjunktiv

Je slovesný způsob, který v českém jazyce nenalezneme, pro románské jazyky je však typický. Podle Sensiniho se jedná o způsob vyjadřující možnost, pochybnost či nejistotu. Je opakem indikativu, který zastupuje jistotu. Sloveso vyjadřuje děj jako možný, pravděpodobný, hypotetický, pochybný, žádoucí, obávaný či děj, v jehož realizaci doufáme (Sensini, 1997 s. 266) Konjunktiv slouží pro vyjádření modálního významu potenciálního nereálního. (Čermák, 2010 s. 250) Konjunktiv je stěžejní pro tuto práci, proto o něm bude pojednáno podrobněji.

Italský konjunktiv lze nahlížet z pohledu 4 nezávislých klauz podle toho, co vyjadřuje.

Congiuntivo dubitativo (konjunktiv pochybností) vyjadřuje pochybnost nebo domněnku.

- (29) *Che stia per partire?*
Že by odcházel?

Congiuntivo desiderativo/ottativo (konjunktiv přání) vyjadřuje žádost nebo přání.

(30) *Magari venisse in orario!* (*Kéž by přišel včas!*)

Congiuntivo esortativo (konjunktiv nabádání) vyjadřuje pozvání, nařízení nebo podněcuje k nějaké akci.

(31) *Entra immediatamente!* (*Okamžitě vstupte!*)

Congiuntivo concessivo (konjunktiv přípustkový) vyjadřuje přípustku, podmínku (Sensini, 1997 s. 266).

(32) *Benché abbia studiato, non ha passato l'esame.* (*Přestože studoval, zkoušku nesložil.*)

Cunha v portugalštině vymezuje těchto skupin 5. tedy o jednu navíc než italština. *conjuntivo da dúvida* koriguje s italským *congiuntivo dubitativo*

(33) *O Paulo talvez se pudesse ferir, se atingida por aquele objeto.* (*Paulo by se mohl zranit, kdyby ho ten předmět zasáhl.*)

Conjuntivo do desejo (přání) ekvivalentem v italštině by byla kategorie *congiuntivo desiderativo/ottativo*.

(34) *Oxalá tivesse o tempo.* (*Kéž by měl čas.*)

conjuntivo da concessão ou hipótese v italské logice odpovídá *congiuntivo concessivo*.

(35) *Sejamos todos abençoados pelos deuses da abundância!* (*Ať nám všem požehnají bohové hojnosti!*)

conjuntivo do ordem ou proibição odpovídá italskému *congiuntivo esortativo*.

Que, a partir de hoje, não abandonem as bicicletas no corredor. (*Od této chvíle nenechávejte svá kola na chodbě.*)

conjuntivo da indignação tato poslední skupina nemá v italštině zastoupení (Cegalla, 2009 s. 696). Vyjadřuje pocit hněvu, opovržení, zavržení, odpor a vzpouru.

(36) *Que raios o partam!* (*K čertu s ním!*)

Italský konjunktiv má 4 slovesné časy dva jednoduché: přítomný a imperfektum a dva složené: minulý a předminulý (Hamplová, 2004, s. 159).

Pro srovnání s konjunktivem v portugalštině, který disponuje širší škálou slovesných časů v konjunktivu. Portugalština užívá 3 jednoduché slovesné časy v konjunktivu: přítomný, imperfektu, budoucí a 3 typy složené: složený čas minulý, plusquamperfektum a složený budoucí (Gramática activa 2).

Z toho lze tedy vyvodit, že portugalština oproti italštině disponuje konjunktivem futura, který italština nahazuje buď konjunktivem přítomným nebo indikativem futura.

4.4 *Kondicionál*

Kondicionál vyjadřuje situace, které jsou hypotetické jako na příklad přání, nejistotu, podmínku, nebo může představovat nějakou možnost. Vyjadřuje to, co by se mohlo, mělo nebo muselo stát. Kondicionál slouží pro vyjádření modálního významu potenciálního(Čermák, 2010 s. 250).

(37) *Dal bych si kávu.*

Prenderei un caffè.

Tomaria um café. /Tomava um café.

Podmiňovací způsob může rovněž být použit k vyjádření zdvořilosti nebo nějakého přání či prosby.

(38) *Chtěl bych si objednat kávu.*

Vorrei ordinare un caffè.

Queria ordinar um café.

V portugalštině je ale kondicionál velmi často považován za čas nikoli za slovesný způsob. Cunha společně s Sá de Costou zahrnují kondicionál, který nazývají *futuro do préterito* (budoucnost minulosti) v indikativu. Důvody, proč je kondicionál zařazen mezi časy, spočívají v tom, že v evropské portugalštině lze prostý kondicionál často nahradit préteritem imperfekta(Cunha, 2009, s. 462). Jak je uvedeno v příkladu (38) věta *Tomaria um café* v kondicionálu jednoduchém má tentýž význam jako v imperfektu indikativu *Tomava um café*.

Morfologicky v portugalštině kondicionál odpovídá dvěma flekčním variantám. Kondicionál přítomný a kondicionál minulý. Podle kritérií *Terminologia Linguística do Ensino Básico e Secundário* (je jazyková terminologie, kterou vytvořil tým portugalských lingvistů pro použití při výuce a studiu portugalského jazyka ve všech stupních vzdělávání.) existuje složený budoucí čas indikativu, nikoli složený kondicionál.

Naopak sémantička Fátima Oliveira v knize *Gramática da Língua Portuguesa*) tvrdí, že kondicionál funguje v evropské portugalštině častěji jako způsob než jako čas, zejména v situacích, kdy časovým referenčním bodem není minulost (Caminho, 2009, s. 256). V příkladech (40) a (41) je vidět, že právě modální rozměr pravděpodobnosti, hypotézy, je vyjádřen kondicionálem:

(39) *O presidente pode convocar novas eleições, mas isso acentuaria a instabilidade política.* (Prezident může vypsát nové volby, což by však zvýraznilo politickou nestabilitu.)

(40) *Se soubesse o que sei hoje, não teria feito aquela escolha.* (Kdybych tehdy věděl to, co vím teď, tak bych se tak nerozhodl.)

I přes tuto zajímavou analýzu bude v této práci kondicionál považován za slovesný způsob i v portugalštině.

5 Druhy vět

Cílem této kapitoly je zasadit věty práci do kontextu druhů vět, nikoli se podrobně věnovat jejím typům a jejich podkategoriím. Podle modality dělíme věty na několik druhů (Hamplová, 2004, s. 335).

Hamplová v italštině rozlišuje 4 základní typy, kterými jsou: oznamovací, tázací, žadací a zvolací.

GGIC vymezuje v italštině 5 druhů vět, a těmi jsou:

- *Dichiarativi* (oznamovací) informují nás o skutečnostech, vyjadřují určitou myšlenku. Slovesa mohou být časována ve způsobu oznamovacím nebo kondicionálu. Vyskytují se ve všech slovesných časech.
(41) *Domani vado a Napoli. (Zítřejdu do Neapole.)*

- *Interrogativi* (tázací) mají stoupavou intonaci, která je graficky znázorněna otazníkem na konci věty. Rovněž jako v oznamovacích mohou slovesa být časována ve způsobu oznamovacím nebo kondicionálu. Vyskytují se ve všech slovesných časech. Tyto věty se nadále dělí na další kategorie, ale toto není předmětem této práce, proto tomuto nebude věnován prostor.
(42) *Quando vai a Napoli? (Kdy jedeš do Neapole?)*

- *Esclamativi* (zvolací) nemají vlastní gramatickou stavbu, jsou velmi citově zabarvené a v psaném projevu se vyznačují vykřičníkem, velmi často předchází zvolací adjektiva. Predikáty těchto vět jsou časovány ve všech slovesných časech a jsou užívány způsoby oznamovací a kondicionál.
(43) *Quanto è bella questa città! (Jak je to krásné město!)*

- *Iussivi* (žadací) vyjadřují ilokuční akt žádosti, což může být příkaz, žádost, pokyn, rada, modlitba, nebo povolení. Slovesa jsou časována v přítomném čase ve způsobech jako je konjunktiv, imperativ nebo mohou mít formu infinitivu, pokud je vyjádřen záporný rozkaz v jednotném čísle 2. osoby (Hamplová, 2004, s. 335).
(44) *Che tutto sia preparato per domani! (Ať je vše připraveno na zítřek!)*

- *Ottativi* (žadací) vyjadřují uskutečnitelné nebo neuskutečnitelné přání, často jsou velmi těžko odlišitelné od vět vybízecích. Hamplová je nevyčleňuje jako

samostatnou kategorii, nýbrž je řadí jako podskupinu vět žadacích. Jediným slovesným způsobem, který GGIC považuje za použitelný je konjunktiv a za možné časy považuje imperfektum a plusquamperfektum.

(45) *Magari facesse bel tempo! (Kéž by bylo pěkné počasí!)*

6 Práci věty

6.1 Práci věty v češtině

Věty práci v češtině jsou z pohledu teorie mluvních aktů od Searle významově shodné s větami rozkazovacími. Liší se od sebe tím, že věta práci se neobrací přímo na adresáta jako věta rozkazovací.

(46) *Udělej to!*

(47) *Kéž bys to udělal!*

U obou výše uvedených příkladových vět chce mluvčí, aby adresát vykonal určitou činnost. Oba příklady z hlediska mluvních aktů budou direktivy, avšak příklad (47) je větou rozkazovací a příklad (48) je větou práci.

Kdyby věta odkazovala přímo, jednalo by se již o větu rozkazovací s výzovou intonací. Forma věty práci je často delší a obsahuje hlavně slovesné tvary s podřadnými spojkami, zatímco věty rozkazovací jsou krátké a používají většinou infinitivní tvary nebo sloves pro příkaz nebo žádost. Rozkazovací věty vydávají přímý příkaz, zatímco věty práci vyjadřují to, čeho bychom chtěli dosáhnout. Věta práci na rozdíl od věty rozkazovací nemá v úmyslu přimět adresáta k vykonání vyřčené činnosti.

Práci nebo také optativní věta je věta nebo souvětí, které vyjadřuje touhu mluvčího, aby se něco uskutečnilo nebo naopak neuskutečnilo. Vyslovují se jako věty zvolací, interpunkčně je ukončujeme vykřičníkem.

Slovesa ve větách pracích, jež předchází částice „kéž“ mohou být konjugovány ve způsobu podmiňovacím či oznamovacím.

(48) *Kéž bych dostal k narozeninám kolo! Kéž by zítra nepršelo!*

V pracích větách, které začínají částicí „ať, jen ať“ mají přísudek konjugovaný pouze ve způsobu oznamovacím.

(49) *Jen ať to stihneš!* Pracími větami s částicemi „ať, jen ať, tak ať“ chce mluvčí či pisatel přeje adresátovi něco dobrého.

(50) *Tak ať se brzy uzdravíš!*

Práci věty s částicí „ať“ můžeme nahradit spojkou aby.

(51) *Tak aby ses brzy uzdravil!* = *Tak ať se brzy uzdravíš!*

Některé práci věty s částicí ať můžeme nahradit větou konjugovanou ve způsobu rozkazovacím, a přesto modalita vyjadřující přání zůstane nezměněna.

můžeme nahradit spojkou aby.

(52) *Brzy se uzdrav! = Tak aby ses brzy uzdravil! = Tak ať se brzy uzdravíš!*

Přací věty mohou být vysloveny jako oznámení, rozkaz nebo dotaz. Mohou být formulovány i jako rada, doporučení, výtka, výhrůžka, námitka, odmítnutí, vyslovení souhlasu. Konkrétní vyslovené či napsané věty nebo výpovědi mohou mít v závislosti na situaci a záměr mluvčího či pisatele různou komunikační funkci. Přitom mohou mít stejnou formu např. věta rozkazovací.

Když mluvčí vyřkne přání, které je uskutečnitelné nebo existuje určitá pravděpodobnost jeho uskutečnění, jedná se o přání tzv. splnitelné. Přeje-li si však něco, co je nemožné, odkazující např. do minulosti, kterou nemůžeme změnit, jedná se o přání nespílitelné.

6.2 Přací věty v italštině

Přací věta vyjadřuje přání, aniž by obsahovala ilokuční typ slovesa vyjadřující přání.

Jak bylo pojednáno v kapitole o slovesné modalitě, ilokuce je smyslem naší výpovědi, odráží záměr mluvčího. Ilokučním aktem za pomoci jazyka něco vykonáváme. Jedná se o konkrétní druh jednání jako souhlas, námitka, prosba, varování atd. „Ilokuční akt konáme v souladu s určitou konvencí (Austin, J. L. 1962, s. 109) .

(53) *Desidero che Lei abbia buona giornata. (Přeji si, abyste měl hezký den.)*

Sloveso *prát si* je tedy ilokuční sloveso, které vyjadřuje přání. Sémanticky přací věty odpovídají vedlejší větě závislé na větě hlavní, která ale obsahuje ilokuční typ slovesa jako na příklad *volere* (chtít), *desiderare* (prát si). Přací věta může být i větou jednoduchou a ty jsou z pravidla uvozeny modálními ilokučními částicemi jako na příklad *magari* (Snad, Kéž), *almeno* (alespoň), nebo částicemi *se* (jestli), *che* (ať) nebo uvozujícím slovním spojením *volesse il cielo che/ voglia il cielo che* (Nebesa chtějí) (Squartini, 2011 dostupné z [https://www.treccani.it/enciclopedia/modi-del-verbo_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)](https://www.treccani.it/enciclopedia/modi-del-verbo_(Enciclopedia-dell'Italiano))).

Příklady:

(54) *Arrivase Paolo! (Přišel by Paolo!)*

(55) *Desidero che tu venga con noi in montagna. (Přeji si, abys s námi šel do hor.)*

(56) *Vorrei che venisse Paolo. (Chtěl bych, aby přišel i Paolo.)*

(57) *Vorrei che fosse venuto Paolo. (Chtěl bych, aby byl přišel i Paolo.)*

(58) *Magari potessi venire. (Kéž by mohl přijít.)*

(59) *Volesse il cielo che l'esame gli andasse bene!* (Nebesa mu přejí, aby mu zkouška dopadla dobře!)

(60) *Oh, se avessi studiato di più!* (Ach, kdybych se byl více učil!)

Výše uvedené příklady ukazují základní syntaktické typy, jak jsou práci věty v italštině realizovány. A to buď bez uvozující částice, jak lze vidět v příkladu (55) nebo s uvozující částicí na příklad v příkladu (59) (GGIC, 1996, s. 160).

Co se týče času a modu tak modální částice v souvislosti s vyjádřením přání vyžadují vždy použití konjunktivu. Použití těchto tří typů konjunktivu určuje, kdy v čase má dojít nebo mělo dojít k realizaci vysloveného přání.

Když je použit konjunktiv přítomný, jedná se o uskutečnitelný děj, toto lze vidět v příkladu (56). Užití konjunktivu imperfekta vyjadřuje přání v přítomnosti nebo v budoucnosti, jedná se tedy o přání, která mohou být realizována. Není tomu však vždy, záleží na mimojazykové realitě. Důkaz lze pozorovat na příkladech:

(61) *Magari finisse la recensione in un giorno.* (Kéž by dokončil recenzi za den.)

V tomto příkladě se jedná o uskutečnitelnou akci v přítomnosti až blízké budoucnosti.

(62) *Magari Michelangelo tornasse a vivere.* (Kéž by Michelangelo znovu žil.)

v tomto příkladě je použit konjunktiv imperfekta, i když se jedná o děj neuskutečnitelný.

Užití konjunktivu trapassata vyjadřuje přání neuskutečněné v minulosti.

(63) *Magari fosse arrivato ieri!* (Kéž by byl včera přišel!)

Pokud však ve větě chybí další větné členy doplňující okolnosti děje, není zřejmé, jedná-li se o přání minulé, současné, nebo budoucí.

(64) *Magari arrivasse!* (Kéž by přišel!)

Nevíme, jestli odkazuje k někomu, kdo by mohl ještě přijít, nebo třeba k někomu kdo je mrtvý a už nemůže nikdy přijít, ale mluvčí by si to přál. Užití uvozující částice *che*, *se*, je z pravidla fakultativní, ale je povinné, pokud je práci věta v první osobě a má vyjádřený podmět *io*:

(65) *Che io sia l'ultimo!* nikoli *Io sia l'ultimo!* (Ať jsem poslední!)

U ostatních osob jsou možné obě varianty:

(66) *Che tu sia l'ultimato! Tu sia l'ultimo! (Ať jsi poslední!)*

Jinou podobu budou mít práci věty v souvětí, a to převážně kvůli souslednosti časové. pokud je ve větě řídicí sloveso označující vůli, touhu, příležitost (*volere* (chtít), *desiderare* (přát si), apod.) časované v přítomném nebo minulém podmiňovacím způsobu, které označuje následnost (a také současnost), používá se ve větě řízené konjunktiv imperfekta. V tomto případě však nelze na základě použitého slovesného způsobu kvalifikovat pravděpodobnost výpovědi či uskutečnitelnost nebo neuskutečnitelnost daného přání.

(67) *Voglio che faccia bel tempo. (Přeji si, aby bylo dobré počasí.)*

(68) *Vorrei che facesse bel tempo. (Přál bych si, aby bylo dobré počasí.)*

(69) *Avrei voluto che avesse fatto bel tempo. (Byl bych si přál, aby bylo dobré počasí.)*

V příkladových větách (68), (69) a (70) se uskutečnitelnost a pravděpodobnost přání nemění. Vždy se jedná o přání uskutečnitelné. Změny mezi jednotlivými příklady ve vedlejších větách jsou zapříčiněny časem a způsobem v jakém je časovaná věta hlavní.

V příkladu (68) se výpověď uskutečnila v přítomnosti v indikativu, proto je užít konjunktiv přítomného času.

V souvětí (69) mluvčí vyřkl výpověď v přítomnosti v podmiňovacím způsobu přítomném, proto musí ve vedlejší větě predikát být časován v konjunktivu imperfekta.

Příkladné souvětí (70) je co do vyjádření stejné jako (69) s tím rozdílem, že souvětí (70) odkazuje do minulosti, kde právě v té minulosti by si mluvčí přál, aby bylo hezké počasí.

6.3 Práci věty v portugalštině

Optativní věty v portugalštině se vyznačují tím, že vyjadřují přání mluvčího, jinými slovy, typicky vyjadřují expresivní ilokuční akt.

(70) *Que seja feliz! (Ať jsi šťastný!)*

Za práci větu jsou považovány i ty věty, u kterých není na přímo uvedeno přání pomocí ilokučních výrazů jako třeba *Eu desejo que...* (Přeji si, aby...) (Mateus, 2003 s. 467.).

(71) *Pudesses tu ajudá-la? (Mohl bys jí pomoci?)*

V portugalštině platí stejně jako v italštině, že přací věty jsou z pravidla uvozeny modálními částicemi jako na příklad *Oxalá* (kéž by) nebo uvozujícím slovním spojením *Tomara que* (snad), *Deus queria que* (dá-li Bůh), *Quem me dera que* (Bych si přál).

Výrazy jako *Deus quer que Queira Deus que*, *Permita Deus que* jsou lexikalizované výrazy, takže jejich členy se nespojují s jinými lexémy. Totéž platí pro *Quem (me) dera que* (Přál bych si), ustálenou formuli, která se v portugalštině používá k vyjádření přání mluvčího.

(72) *Deus queira que tudo corra bem!* (Bůh jí žehnej!)

(73) *Oxalá ela seja feliz!* (Kéž je šťastná!)

6.3.1 Použití konjunktivu v přacích větách v portugalštině

Stejně jako v italštině i v portugalských přacích větách ať už hlavních, nebo vedlejších je povinnost užití konjunktivu. Použití konjunktivů lze nejlépe demonstrovat na slovních spojeních začínajících modální částicí *Oxalá*, která odpovídá italskému *Magari* (Teysser, 1989, s. 274).

(74) *Oxalá seja feliz!* (Kéž je šťastný!)

(75) *Oxalá fosse feliz!* (Kéž by byl šťastný)

V příkladu (75) je věta konjugována v konjunktivu přítomném, na základě toho lze určit, že se jedná o přání vyřčené v přítomnosti a má následek do budoucnosti.

Kdežto v příkladu (76) je věta konjugována v konjunktivu imperfekta a to, protože toto přání je situováno do minulosti a jeho případné naplnění do pozdějšího časového úseku, každopádně stejně tak do minulosti. Rovněž se takto vyjadřují přání neuskutečnitelné.

Další možností použití *oxalá* je s konjunktivem préterita perfekta nebo s konjunktivem plusquamperfekta tzv. *pretérito mais-que perfeito do conjutivo*.

(76) *Oxalá tenha tido mais tempo.* (Kéž bych byl měl štěstí.)

(77) *Oxalá tivesse tido mais tempo.* (Kéž bych býval byl měl štěstí.)

Rozdíl mezi příklady (77) a (78) souvisí především s časem události, o níž se mluví, ve vztahu k času projevu. V příkladu (77) je událost umístěna do nedávné

minulosti, tedy je užit konjunktiv préterita perfekta, ale v příkladu (78) je výpověď umístěna do vzdálenější minulosti, a to na základě užití plusquamperfekta konjunktivu.

V obou případech bude základní oznamovací věta bez optativní hodnoty znít: Měl štěstí, protože préteritum perfektního času má obě časové hodnoty. V příkladu (78) však může plurál préterita odkazovat na minulou událost, která předcházela jiné minulé události. (Carlos Rocha, Castelo Branco 2007 dostupné z <https://ciberduvidas.iscte-iul.pt/consultorio/perguntas/concordancia-entre-indicativo-e-conjuntivo-frase-optativa/21450>).

Pokud však budeme přání vyjadřovat pomocí souvětí, kde ve větě hlavní jsou užívány slovesa jako na příklad *desejar* (přát si), *querer* (chtít), atd. je nutné vzít v potaz souslednost časovou stejně jako v italštině. Kde tedy užití konjunktivu nesouvisí s realností přání či jeho realizací.

(78) *Desejo que sejas feliz. (Přeji si, abys byl šťastný.)*

(79) *Desejaria que fosses feliz. (Přál bych si abys byl šťastný.)*

(80) *Teria desejado que tivesses sido feliz. (Byl bych si přál, abys byl šťastný.)*

V příkladu (79) je věta časována v přítomném čase, jedná se o přání uskutečnitelné možné. Souvětí je vztaženo k přítomnosti, proto byl ve vedlejší větě použit konjunktiv přítomného času. V následujícím příkladu (80) je hlavní věta časována v podmiňovacím způsobu, proto jsme nuceni časovat vedlejší větu v konjunktivu imperfekta. Příkladné souvětí (81) je co do vyjádření stejné jako (80) s tím rozdílem, že souvětí (81) odkazuje do minulosti, kde právě v té minulosti by si mluvčí přál, aby byl adresát šťastný.

7 Italské a portugalské práci věty a souvětí a jejich překladové protějšky

Následující část je věnována praktické části této práce. Budou zkoumány překladové protějšky pracích vět na základě paralelního korpusu InterCorp. Cílem této části je dohledat a analyzovat překladové protějšky těchto vět, a to především slovesných způsobů, jaké jsou ekvivalenty konjunktivů v češtině. Ideálním výsledkem by byl pak co nejpřesnější a ucelený pohled na překlad pracích vět v italštině a portugalštině do češtiny.

7.1 Paralelní korpus InterCorp

Zmiňovaný korpus InterCorp je částí projektu Český národní korpus. Jeho hlavním cílem je vytvořit rozsáhlý paralelní synchronní korpus, který zahrnuje co nejvíce jazyků. Korpus poskytuje data pro teoretické studie, studentské práce, výuku a překladatele, a jeho rozsah se neustále zvětšuje. Skládá se ze dvou částí:

Jádro (core): Představuje zejména beletristické texty, které jsou ručně zarovnané pomocí korektur, díky tomuto jsou bezchybné.

Kolekce (collection): Obsahuje vícejazyčné texty, které jsou zpracovávány a zarovnané automaticky.

V korpusu má každý cizojazyčný text svou českou verzi. Čeština je tedy tzv. pivotem, a česká verze textu (buď originál nebo překlad) je zarovnaná s jednou nebo více verzemi v cizím jazyce.

V konkordancích může být více vět, které nejsou vzájemně odpovídající. Kolekce také nezahrnují všechny texty z původního zdroje, například ty, které nemají český ekvivalent. Některé texty z korpusů Acquis Communautaire a Europarl byly částečně upraveny nebo vyřazeny, což může způsobit rozdíly v podobě a rozsahu ve srovnání s původním zdrojem.

Stejně tak byla omezena databáze Open Subtitles, kde jsme pro každý titul vybrali pouze jednu verzi překladu z více dostupných. Na druhou stranu byly doplněny určité metainformace, které ve původním zdroji chyběly, nicméně byly získány z kontextu nebo jiných zdrojů. (Cvrček, Václav. Příručka ČNK. *Cnk:intercorp* [online]. 2023 Dostupné z: <https://intercorp.korpus.cz>)

Práce bude nyní rozdělena na dvě skupiny, a to na srovnání pracích vět v italštině s češtinou a na srovnání portugalských pracích vět s češtinou. Jednotlivé případy budou

podrobeny podrobnější analýze a bude okomentováno k jakým překladům a z jakého důvodu jsme došli. Prací věty v italštině nebudou srovnávány přímo s pracími větami v portugalštině z důvodu absence této kombinace paralelního korpusu v databázi InterCorpu.

7.2 Prací věty v italštině ve srovnání s češtinou

V InterCorpu budeme vyhledávat skrze KonText. Verze korpusu, kterou budeme využívat je *InterCorp v16italian* a výchozím jazykem je italština. Zároveň využíváme stejného zarovnaného korpusu v češtině. Hledání omezíme na „core“ (popsáno výše – většina textů je beletristická) a vyhledávání omezíme pouze na originální italské texty. Tento způsob vyhledávání však není možné aplikovat ve všech příkladech, protože korpus nedisponuje dostatkem materiálu pro naše účely, je v některých případech nutné pracovat s příklady přes třetí jazyk, tedy ekvivalence bude nepřímá ale pouze srovnatelná.

Jako první se pokusíme analyzovat prací věty hlavní. Zadáme tedy dotaz do korpusu `[word="magari"]``[tag="V.*"]` dostalo se nám 7887 výsledků ale ani jeden z nich neodpovídal našemu záměru zkoumání. Částice *magari* však neodpovídá vždy českému *kěž*, má i mnoho jiných významů a neslouží vždy k vyjádření přání.

Bylo tedy nutné dotaz více konkretizovat, tak jsme zadali dotazy do dvou korpusů zároveň, a to do italského korpusu `[word="magari"]` a do českého `[word="kěž"]`. Tím jsme docílili zaostření na věty obsahující *magari* pouze ve spojitosti s vyjádřením přání. Toto není vůbec ideální řešení, avšak bohužel jediné možné pro schopnost analýzy hlavních vět pracích.

V tomto případě už jsme získali 48 výskytů, kde *magari* opravdu odpovídá českému *kěž*. V naprosté většině příkladových vět jsme se setkali s konjugací v konjunktivu a to v 82 % z toho 11 % výskytů bylo vyčasováno v konjunktivu předminulého tzv. *trapassata*, jednalo se tedy o nesplnitelná přání s odkazem do minulosti. Zbýlých 89 % vět bylo konjugováno v konjunktivu imperfekta, z čehož vyplývá, že se jednalo o přání uskutečnitelná možná s odkazem do blízké budoucnosti nebo v přítomnosti.

V poslední kategorii, která zahrnuje 8 % případů, byl užit indikativ. I přes užití indikativu se jedná o věty vyjadřující přání. K tomu výsledku došlo protože, se jedná o mluvenou formu jazyka, kdy v mluvené formě není konjunktiv tak hojně využíván a není moc vyžadován jako je tomu v psaném jazyce, kdy je ve spisovné variantě jazyka povinný.

7.2.1 *Magari* + konjunktiv imperfekta

(1) *Così in anticipo. Oh, signor Reznik, magari tutti i miei inquilini fossero scrupolosi come Lei.*

A co že tak brzy? Pane Rezniku, **kéž by byli** všichni nájemníci tak slušní, jako jste vy. (Scott Kosar, Brad Anderson, *The Machinist*, překladatel neznámý)

(2) *Dio, magari sapessi piangere a comando.*

Bože, **kéž bych uměl brečet** na povel. (Allende Isabel, *Eva Luna*, překlad: Jurionová Alena)

V příkladech s konjunktivem imperfekta je vždy v českém překladu užit podmiňovací způsob přítomného času.

7.2.2 *Magari* + konjunktiv předminulý

(3) *Sì, beh, magari fosse stato il problema più grave.*

Jo , **kéž by to byl** náš nejhorší problém. (Allende Isabel, *Eva Luna*, překlad: Jurionová Alena)

V tomto případě, přestože je použit konjunktiv předminulý, českým ekvivalentem je zde uveden podmiňovací způsob přítomný. Skutečnost, že se jedná o neuskutečnitelné přání, je však v českém překladu do značné míry cítit ve vnímání věty, kde v mimojazykové realitě lze odhadnout, že mluvčí čeká větší problém než ten, který je zmíněný v příkladové větě.

(4) *Maledizione* , **magari** *avessi avuto un keylogger su questo computer.*
Sakra , **kéž bych měl** na tomhle počítači keylogger. (Allende Isabel, *Eva Luna*,
překlad: Jurionová Alena)

7.2.3 *Magari* + indikativ

(5) *Andai nella bottega senza guardare verso la porta di Zulema,*
magari è stato tutto un sogno , *mamma , fa 'che sia stato solo un sogno.*

Bez jediného pohledu na dveře Zuleminy ložnice jsem se odebrala do
krámu, maminko , **kéž by to byl** jen sen, udělej , ať je to pouhý sen.
(Allende Isabel, *Eva Luna*, překlad: Jurionová Alena)

V příkladu je predikát časován v indikativu, přesto došlo k vyjádření přání
S největší pravděpodobností se jedná o přepsané mluvené slovo. Přesto český překladový
protějšek je opět stejný, a to podmiňovací způsob přítomný.

Dalším analyzovaným výrazem bude sloveso *desiderare* se spojkou *che*. Zabývat se
budeme vedlejšími větami, které následují a jejich slovesné způsoby a časy v obou
jazycích.

Do korpusu jsme zadali dotaz: `[lemma="desiderare"] [lemma="che"]` Dostali
jsme pouze 17 výskytů, kdy cca 2/3 případů byla slovesa časována v konjunktivu
imperfekta, v 1/3 byla časována v konjunktivu přítomného času.

7.2.4 Souvětí s *desiderare che*

(6) **Desidero che** *lui mi confermi che sono bella, più belladi chiunque, anche della
sua fidanzata ?*

Přeji si snad , aby mi potvrdil, že jsem hezká, než kterákoliv jiná včetně jeho
příteklyně ? (Ferrante, *Prohláný život dospělých*, překlad: Sarah Baroni)

Na tomto příkladu lze pozorovat, že konjunktiv přítomného času v tomto kontextu je do češtiny přeložen infinitivem. Jedná se o uskutečnitelné přání, k jehož realizaci by mohlo dojít v budoucnosti.

- (7) Lo zio Mauro è pessimista, inutile che te lo nasconda: e d' altra parte è naturale, lui l' **ha** sempre **desiderato che** le cose vadano il peggio possibile.

Strýc Mauro je pesimista, zbytečně bych to před tebou tajil, je to ostatně přirozené, vždycky **si přál**, aby všechno dopadlo co nejhůř. (Bessani, *Zlaté brejličky*, překlad: Frýbortová Giovanna, Šmídová Zdena)

Stejně jako v předešlém příkladě, se jedná o vedlejší větu vyjadřující práci modalitu. Predikát je časován v konjunktivu přítomného času. Jedná se o 100% jistotu přání. Mluvčí jej vyřkl v minulosti, ale jedná se o jakýsi fakt, že strýc si přál, aby všechno dopadlo vždy nejhůř. A stále si to přeje a pravděpodobně bude přát nadále.

- (8) *Sicché lo aspettavo, desideravo che si facesse vivo, ed ecco, lui finalmente comparve.*

A tak jsem ho očekávala a **přála si**, aby se objevil, a skutečně se to stalo. (Ferrante, *Prolhaný život dospělých*, překlad: Sarah Baroni)

- (9) *Desiderava che gli piacessimo perché eravamo ragazze del Vomero, studentesse di liceo, persone perbene.*

Přála si, abychom se mu líbily, protože jsme byly dívky z Vomera, studentky gymnázia, zkrátka lepší lidé.

(Ferrante, *Prolhaný život dospělých*, překlad: Sarah Baroni)

V těchto příkladech je konjunktiv imperfekta do češtiny překládán jako oznamovací způsob přítomný. Konjunktiv imperfekta v těchto větách je ale z důvodu nutnosti v souslednosti časové. Kdyby tato souvětí nebyla podmíněna sousledností, vedlejší věty by byly časovány v konjunktivu přítomném, i přes tuto změnu by do češtiny byla přeložena v podmiňovacím způsobu přítomného času.

Dalším analyzovaným spojením vyjadřující práci modalitu v souvětí byly souvětí, kde hlavní věta obsahuje sloveso *volere* (chtít).

7.2.5 souvětí s *volere che*

Do korpusu jsme zadali dotaz: `[lemma="volere"] [lemma="che"]` a obdrželi jsme 332 výskytů v originálním znění zarovnaných s českým korpusem. Nyní provedeme analýzu těchto souvětí, v jakých slovesných způsobech je sloveso *volere* časováno a jak toto ovlivňuje časování vedlejších vět, které vyjadřují informaci týkající se přání.

Největší zastoupení měl v korpusu indikativ, respektive 152 příkladů, což odpovídá 46 % příkladů byly časovány v indikativu přítomného času. Druhým nejpočetnějším indikativním časem bylo imperfektu, to se nám dostalo 89 výsledků, 27 % .

Z důvodu výběru korpusu, kdy se jednalo o literární texty, mělo hojně zastoupení i *passato remoto*. V tomto čase bylo časování 33 příkladů neboli 10 % souvětí. To nebyl jediný minulý čas, 4 % příkladů tedy 14 souvětí, mělo hlavní větu se slovesem chtít v *passatu prossimo*. Nejméně početné zastoupení mělo *trapassato prossimo*, to odpovídá pouhým 2 %, což je 7 souvětí.

Druhým užitým slovesným způsobem byl způsob podmiňovací, kdy v přítomném kondicionálu bylo časováno 30 příkladů, což odpovídá 9,5 % a v minulém kondicionálu pouze 3 tj. 1,5 %.

7.2.5.1 *volere che* v přítomném indikativu

(10) *Non **voglio che** mi si dica che mangio pane a tradimento.*

Aby mi nemohli vyčítat, že jim ho zbůhdarma ujídám.

(Bonaviri, Krejčí na hlavní ulici, Frýbort Zdeněk)

V tomto příkladu v české verzi sloveso chtít není vůbec realizováno. Vedlejší věta v konjunktivu je do češtiny pro jeho absenci přeložena přítomným kondicionále, což do jisté míry i supluje sloveso chtít v italské verzi.

(11) *Palermo e la Sicilia **vogliono che** Francesco Crispi torni ad essere il capo del governo.*

Palermo a celá Sicílie **si přejí**, aby Francesco Crispi opět stanul v čele vlády.

(Vassali, Labuť, Vinšová Kateřina)

V příkladu (11) bylo sloveso *volere* přeloženo jako přát si, predikát vedlejší věty v konjunktivu byl přeložen do indikativu času minulého.

7.2.5.2 *volere che* v imperfektu indikativu

(12) *Maria non voleva che lavorasse tanto e piangeva quando lo vedeva pallido, con gli occhi gonfi e la barba fitta sulle guance.*

Maria **nechtěla**, aby tolik pracoval, a plakala, když viděla, jak je bledý, jak má oteklé oči a tváře zarostlé strništěm.

(Bonaviri, Krejčí na hlavní ulici, Frýbort Zdeněk)

(13) *Io non volevo che lavorasse tanto e che si facesse così pallido in viso senza il nutrimento necessario, ma mio padre non voleva sentire alcuna ragione.*

Já **jsem nechtěla**, aby tolik pracoval a byl tak bledý, a tak málo se najedl, s mým otcem však nebyla řeč. (Bonaviri, Krejčí na hlavní ulici, Frýbort Zdeněk)

V příkladech, kde *volere* bylo časováno v imperfektu indikativu bylo do češtiny přeloženo v minulém čase, vedlejší věty obsahující přání byly časovány v konjunktivu imperfekta a do češtiny byly přeloženy podmiňovacím způsobem přítomným. To nemá žádný vliv na probabilitu uskutečnění přání, avšak je užít tento konjunktiv pouze pro zachování souslednosti časové.

7.2.5.3 *volere che* v *passatu remoto*

(14) *Invitava i suoi discepoli a farsi simili agli apostoli, e volle che la sua setta fosse intitolata all'ordine degli apostoli, e che i suoi percorressero il mondo.*

Měl své žáky k tomu, aby se vydávali za apoštoly, a **vyžadoval**, aby jeho sekta byla nazývána Ordo apostolorum a jeho stoupenci, aby šli světem. (Ecco, Jméno růže, Frýbort Zdeněk)

(15) *Sfortuna volle che nella notte, in cui tutti i gatti sono grigi, il gallo apparisse nero anch'esso come il gatto.*

A smůla tomu **chtěla**, že v noci, kdy jsou všechny kočky černé, byl i kohoutek černý jako kočka. (Ecco, Jméno růže, Frýbort Zdeněk)

Volere v hlavních větách v *passatu remoto* bylo přeloženo do minulého času jako chtít nebo vyžadovat. Vedlejší věty vyjadřující obsah požadovaného byly v příkladu (14) časovány v konjunktivu imperfekta, které byl přeložen do češtiny podmiňovacím způsobem přítomným. Kdežto v příkladu (15) byl konjunktiv imperfekta do češtiny přeložen minulým časem v indikativu.

7.2.5.4 *volere che v passatu prossimo*

(16) *I cardinali che si appellano al re, questi che dice che non **ha mai voluto che** il papa disertasse Roma, che pazientino, e facciamo una buona scelta ...*

Kardinálové se odvolali ke králi a ten jim řekl, že nikdy **nechtěl**, aby papež opustil Řím, ať neztrácejí trpělivost a dobře si vyberou... (Ecco, Jméno růže, Frýbort Zdeněk)

(17) *Ma saranno i nostri simili a cavare di sotto alla sua pelle ciò che il Signore **ha voluto che fosse protetto e adornato** da quella pelle.*

To naši bližní však obnaží to, co Pán **chtěl**, aby její kůže chránila a zdobila. (Ecco, Jméno růže, Frýbort Zdeněk)

V příkladech, kde bylo sloveso *volere* časováno v *passatu prossimo*, byl překladový protějšek vždy časován v minulém čase jako sloveso chtít/nechtít. Následující vedlejší věty byly časovány v konjunktivu imperfekta a do češtiny byly vždy přeloženy minulým časem v indikativu.

7.2.5.5 *volere che v trapassatu prossimo*

(18) *La scuola, poi, non si era mai accorta della folla disordinata di interessi che mi derivava dalla lettura e nessuna delle mie compagne **aveva mai voluto che raccontassi**.*

Ostatně ve škole nikdo nezaznamenal, že mám díky četbě nepřeberné množství různých zájmů, žádná z mých spolužaček po mně nikdy **nechtěla**, abych jí vyprávěla. (Ferrante, Prolhaný život dospělých, Sarah Barroni)

(19) *I fascisti di sinistra **avreva voluto che fossero**, costituivano invece, infeudate com'erano alla grande industria, i tramite attraverso i quali i maggiori gruppi e concentrazioni monopolistiche.*

Levicoví fašisté **by si přáli**, aby se jimi stali, místo toho byli, stejně jako oni, napojeni na velký byznys, kanálem, kterým procházely hlavní monopolní skupiny a koncentrace. (Procaccio, Dějiny Itálie, Janderová Drahoslava; Klípa Bohumil; Vinšová Kateřina)

V *trapassatu prsosimu* byla realizace překladů různá, nejčastěji bylo *volere* v tomto čase přeloženo jako přát si a chtít. Následné věty vedlejší byly přeloženy z imperfekta konjunktivu podmiňovacím způsobem přítomným, avšak v příkladu (19) je věta vedlejší časována v indikativu přítomného času.

7.2.5.6 *volere che* v kondicionálu přítomném

(20) *Vorrei che potessero essere guardate come un albero genealogico degli antenati dell'uomo contemporaneo, in cui ogni volto cela qualche tratto delle persone che ci sono intorno, di voi, di me stesso.*

Přál bych si, aby se na ně dalo pohlížet jako na genealogický strom předků současného člověka, v němž každá tvář skrývá nějaký rys lidí kolem nás, snad i váš či můj. (Calvino, Naši předkové, Digrin Zdeněk, Mikeš Vladimír)

(21) *A questo penseremo dopo, " disse , " perché ora **vorrei che** tu cercassi di ricordare qualche fatto che forse non ti è ancora ritornato alla mente.*

Nad tím budeme přemýšlet potom, „řekl“, protože nyní **bych** tě **chtěl** požádat, abys zapátral ve své paměti a vzpomněl si na něco, co tě třeba ani nenapadlo. (Ecco, Jméno růže, Frýbort Zdeněk)

V hlavních větách časovaných v kondicionálu přítomného času bylo sloveso *volere* překládáno slovesy chtít, a přát si. Věty vedlejší byly časovány způsobem oznamovacím v minulém čase.

7.2.5.7 *volere che* v kondicionálu minulém

(22) *Si lasciò uscire di bocca ciò che sicuramente **non avrebbe voluto che gli uscisse**.*

A pak se mu z úst vydrala slova, která určitě **neměl v plánu vyslovit**. (Ferrante, Prolhaný život dospělých, Sarah Barroni)

(23) *L'aveva trovata troppo spigliata e troppo petulante, perché **avrebbe voluto che tutto fosse diverso, che fossero in Francia o in Inghilterra**.*

Připadala mu moc prostořeká a moc troufalá, protože **by byl rád**, kdyby bylo všechno jinak, kdyby byli ve Francii nebo v Anglii. (Tabucchi, Jak tvrdí Pireira, Vinšová Kateřina)

U příkladových vět vyčasovaných v kondicionálu minulém bylo do češtiny sloveso *volere* přeloženo slovesem rád v kondicionálu minulém, v příkladové větě (22) je dokonce realizace překladu slovním spojením *mít v plánu*. Co se týče sloves ve větách vedlejších, ta byla v italštině časována v konjunktivu imperfekta a do češtiny byla přeložena indikativem přítomným.

7.3 *Přací věty v portugalštině ve srovnání s češtinou*

Stejně jako v italské praktické části i v portugalské budeme pracovat s paralelním korpusem Intercorp. V InterCorpu budeme stejně jako doposud vyhledávat skrze KonText. Verze korpusu, kterou budeme využívat je *InterCorp v16portugues* a výchozím jazykem je portugalština. Zároveň využíváme stejného zarovnaného korpusu v češtině. Hledání tentokrát nebudeme vždy omezovat na beletristické texty, protože by se nám nedostalo mnoho výstupů.

Prvním dotazem do portugalského korpusu je pokus o analýzu ilokuční částice *oxalá*. Tato částice je v kontextu této práce považována za ilokuční částici vyjadřující práci modalitu, přesto tomu tak není vždy. Tato částice odpovídá italskému *magari*. Stejně jako *magari* má více použití a kontextů. Může tedy pochopitelně být překládána jako kéž (by) ale odpovídá také překladu jako možná, snad, v určitých příkladech dokonce zastupuje sloveso doufat.

Do korpusu jsme tedy vložili jednoduchý dotaz [**word="oxalá"**] do kontrastu s českým zarovnaným korpusem. Bylo nutné upustit od kritéria pracovat pouze s originálními texty, i zde bylo nutné slevit z požadavků a brát v potaz i příklady přes třetí jazyk, na základě této úpravy jsme obdrželi 55 výskytů. Provedli jsme analýzu jednotlivých příkladů a roztřídili na 2 hlavní skupiny. Na početnější, která vyjadřovala práci modalitu, tvořena 38 příklady tj. 69 %. Zbýlých 17 příkladů nespádají do kategorie pro vyjádření práci modalitu.

V méně početné kategorii odpovídalo *oxalá* českým výrazům jako snad, doufejme. Touto skupino se však zabývat nebudeme, budeme se však zabývat těmi příklady, kde je *oxalá* ve spojitosti s vyjádřením modalitu přání.

7.3.1 částice *oxalá*

(24) *Choraram se as naturais lágrimas, Álvaro Diogo não foi trabalhar, e quando Gabriel entrou em casa não teve mais remédio que mostrar-se triste, ele que tão contente vinha do paraís, oxalá o não queime o inferno entre as pernas.*

Plakali upřímnými slzami, Álvaro Diogo nešel do práce, a když se vrátil Gabriel domů, nezbylo mu než se tvářit smutně, i když přicházel tak spokojený z ráje, **kéž** ho nespálí peklo mezi nohama. (Saramago José, Baltasar a Blimunda, překlad: Marie Havlíková)

(25) *Então liberto-a da minha tutela e dela me despeço, e oxalá não volte a padecer de ferimento ou doença.*

Potom ji propouštím ze své péče a loučím se s ní přáním, **aby** už nikdy nezakusila ránu ani nemoc.

(Tolkien, J. R. R., Pán prstenů, překlad: Pošustová Stanislava)

V těchto větách je částice *oxalá* nahrazována výrazy kéž a aby, slovesa následujících po této částici jsou časována v konjunktivu přítomném a do češtiny jsou nahrazeny indikativem přítomným.

(26) *Atualmente não estamos satisfeitos – oxalá estivéssemos – e eu gostaria de apresentar algumas das razões para a nossa insatisfação em relação ao compromisso.*

Dnes nejsme spokojeni – **přála bych si**, aby tomu tak bylo-a chtěla bych uvést několik důvodů, proč nejsme s kompromisem spokojeni. (Jill Evis, překlad: databáze Europarlamentu)

V příkladu (26) *oxalá* v českém korpusu odpovídá dokonce hlavní větě, která je časována v kondicionálu přítomném. A vedlejší věta, respektive predikát následující po ilokuční částici byl časován v konjunktivu imperfektu a do češtiny byl přeložen podmiňovacím způsobem minulým. Tento příklad je ukázkový, že se jedná o ne moc pravděpodobné přání a že k jeho uskutečnění nedojde.

7.3.2 částice *quem (me) dera que*

Dalším portugalským dotazem do korpusu byla ustálená formule, která se v portugalské používá k vyjádření přání mluvčího. *Quem (me) dera que* (Přál bych si).

Do korpusu jsme tedy vložili tento pokročilý dotaz:

[word="quem"]**[word="dera"]****[word="que"]** a nechali jsme pole v českém zarovnaném korpusu prázdné, abychom se přesvědčili, že tento výraz opravdu odpovídá českému: Přál bych si.

Korpus nám poskytl 7 výsledků, i když ne všechny odpovídají přesně českému ekvivalentu: Přál bych si, tak všechny vyjadřují modalitu přání a ve všech větách byl použit konjunktiv.

(27) *Deus um óculo como o do padre Bartolomeu Lourenço, quem dera que me esteja olhando agora, se sim ou não me vão dartrabalho.*

Bůh nepoužívá dalekohled jako ten, co měl Bartolomeu Lourenço, **co bych za to dal, kdyby se** na mě teď podíval a řekl mi, jestli mě najmou nebo nenajmou. (Saramago José, Baltasar a Blimunda, překlad: Marie Havlíková)

V tomto příkladu byla ustálená formule *quem dera que* přeložena jako „co bych za to dal“. Prací modalita je tedy vyjádřena. V portugalském originále je užit konjunktiv přítomného času složeného, který vyjadřuje právě se konající akci. Pro toto vyjádření se běžně užívá forma pomocného slovesa *estar* + gerundium, v příkladu *estar* časované

v konjunktivu přítomného času. S největší pravděpodobností došlo k tomuto časování, protože autor chtěl informaci označit za právě probíhající. Do češtiny byla vedlejší věta přeložena v podmiňovacím způsobu přítomném.

(28) *Mas na verdade **quem dera que** Deus falasse e abrisse os seus lábios contra ti!*

Jen kdyby Bůh promluvil a otevřel rty proti tobě, prozradil by ti taje moudrosti.
(Bible, překlad: Česká biblická společnost)

V tomto příkladu byla částice *quem dera que* jako jen kdyby, což s jistotou vyjařuje práci modalitu. Sloveso bylo vyčasováno v konjunktivu imperfekta což dle studovaných gramatik zmiňovaných v teoretické části odkazuje k neuskutečnitelnému přání. Příkladová věta přesně toto neuskutečnitelné přání popisuje, je vždy nutné brát v potaz celý kontext souvětí a na základě i mimojazykové reality vyhodnocovat uskutečnitelnost a pravděpodobnost vyřčených přání. Do češtiny je tedy konjunktiv imperfekta v portugalštině překládán podmiňovacím způsobem přítomným.

Následujícím dotazem do portugalského korpusu byla snaha zanalyzovat lexikalizovaný výraz *tomara que* společně s následujícími predikáty.

Zadali jsme dotaz: [word="tomara"][word="que"] a omezili vyhledávání pouze na originální beletristické texty. Dostali jsme 3 výsledky a byli použity 2 typy konjunktivu. Překladovými protějšky samotného výrazu *tomara que* byla ve dvou případech částice „kíž“ a v jednom případě: „, že by dal za to nevím co“.

7.3.3 Lexikalizovaný výraz *tomara que*

(29) *Mas é uma coisa horrível, ver um filho dizendo que o pai não tarda a morrer, que **tomara que** morra logo.*

Ale je to nepříjemné poslouchat syna, jak říká, že otec dlouho umírá, **že by dal za to nevím co, kdyby** ho hned zahrabali. (Amado Jorge, Země zlatých plodů, překlad: Rosendorfský Josef)

V tomto příkladu byl konjunktiv přítomného času přeložen do češtiny podmiňovacím způsobem přítomný. Lexikalizovaný výraz *tomara que* byl do češtiny přeložen vedlejší větou: ...že by dal za to nevím co.

(30) *Elogiou todos, ou quase todos, arrancando cem deum, duzentos de outro, tomara que tenha tirado muito mais do espanhol das Oitocentas, mas foi oúnico em todo o enorme noticiário a citar Jesuíno Galo Doido e a recordar-lhe a figura.*

Vychvaloval všechny nebo téměř všechny, a přitom pumpnul o stovku jednoho o dvě druhého, **kéž by byl** alespoň **vymáčk**l mnohem víc ze Španělska Osmdesátidekáčka, ale na druhé straně byl jediný v celém tom ohromném zpravodajství, kdo se zmínil o Jesuínu Kokrháčovi a připomněl jeho postavu. (Amado Jorge, *Pastýř noci*, překlad: Kotzmannová Jiřina)

V tomto příkladovém souvětí odpovídal lexikalizovaný výraz *tomara que* českému *kéž*. Jedná se tedy až skoro o ukázkovou nebo modelovu práci větu. V tomto souvětí bylo ve větě práci sloveso časováno v konjunktivu préterita perfekta, což odpovídá neuskutečnitelnému přání s odkazem do minulosti, což i vyplývá z kontextu souvětí, že tomu tak opravdu je. Konjunktiv préterita perfekta měl v korpusovém překladu jako ekvivalent v češtině podmiňovacím způsobem minulý, který i v češtině odkazuje do minulosti k přáním neuskutečnitelným.

8 Závěr

Tato bakalářská práce se věnovala pracím větám v italštině a portugalštině. V teoretické části bylo cílem popsat a klasifikovat tyto věty, jaké jsou jejich možné varianty a druhy a do jaké míry lze určitou větu či výpověď považovat za větu práci. To bylo učiněno za pomoci různých kritérií. Z pohledu druhů vět, podle modality, a nakonec byla pozornost soustředěná pouze na věty práci. Největší důraz byl kladen na slovesný způsob v těchto větách, snažit se jej popsat a vymezit. A to na základě různých úhlů pohledu jako například z pohledu teorie mluvních aktů nebo z pohledu modality a slovesného modu.

Cílem praktické části bylo porovnat prací věty ve studovaných jazycích, a jak jsou do češtiny překládány slovesné způsoby a časy, a to především konjunktiv, který v českém jazyce neexistuje a v neposlední řadě, jak jsou překládány či nahrazovány jednotlivé výrazy vyjadřující přání. Právě pro absenci slovesného způsobu konjunktivu je v překladu třeba zohlednit neodpovídající ekvivalentní gramatické struktury, ale spíše vhodné slovní výrazy a lexikální rozhraní. Ne vždy odpovídaly věty zdánlivě prací v románském jazyce větě prací v češtině.

Na základě srovnávací studie v jazykovém korpusu *InterCorp* můžeme uvést, že v kontextu konjunktivu imperfekta ve větě jednoduché s *magari* byl vždy v češtině nahrazen podmiňovacím způsobem přítomným v souvětích s *desiderare che* už tomu bylo jinak, nejdominantnějším zastoupením disponoval oznamovací způsob přítomný. Dosti podobných výsledků bylo dosaženo i v souvětích s *volere che*.

V portugalštině byly výsledky velmi podobné, všechny konjunktivy použité v korpusu ve spojitosti s vyjádření prací modality byly ve větě jednoduché s *oxalá* přeloženy do češtiny oznamovacím způsobem přítomným. U příkladů *quem me dera que a tomara que* byly již konjunktivní věty přeloženy do podmiňovacího způsobu v češtině.

S jistotou lze tvrdit, že by se dostalo kvalitnějšího a více početného přehledu, kdyby korpus disponoval větším zastoupením italských a portugalských překladů. Mnohem zajímavější analýzy bychom dosáhli, pakliže by v korpusu bylo možné srovnat portugalštinu s italštinou v našem kontextu. Přesto však vzhledem k těmto okolnostem a velmi specifickému a úzce konkretizovanému tématu práce se podařilo naplnit očekávání práce a zvolenou problematiku zařadit do širšího lingvistického kontextu.

Resumé

Tato bakalářská práce se zabývala překladovými protějšky pracích vět v italštině a portugalštině do češtiny, a to zejména pro velkou odlišnost užití slovesných způsobů v jednotlivých jazycích. Hlavním cílem bylo porovnat odlišnosti v překladu a nahrazování v češtině absenčního slovesného způsobu.

Práce byla rozdělena na dvě části, na teoretickou a praktickou. Teoretická byla rozdělena na 3 hlavní kapitoly. V první kapitole byly popsána a definována teorie mluvních aktů na niž navázala obsáhlejší kapitola o modalitě. Ve třetí kapitole byl definován slovesný modus. V kapitole čtvrté byly stručně definovány druhy vět, v následující pak již vyčleněné věty prací z kapitoly předešlé více rozebrány a klasifikovány do jaké míry lze větu či souvětí považovat za práci.

V druhé části práce byly teoretické poznatky následovně aplikovány, snahou bylo klasifikovat překladové protějšky slovesného způsobu konjunktivu, který čeština nevymezuje. Reprezentativní překladové protějšky byly vybrány a zanalyzovány v praktické části s komentářem překladu a přihlédnutí na teoretické informace popsané v teoretické části této práce. Veškerá tato analýza byla provedena na základě vyhledávání a zadávání dotazu do paralelního korpusu *Intercorp*. Výsledky byly pak zhodnoceny v závěru práce.

Riassunto

Questa tesi di laurea triennale si è occupata delle controparti traduttive delle frasi parolacce in italiano e portoghese in inglese, soprattutto a causa della grande differenza nell'uso dei tempi verbali in ciascuna lingua. L'obiettivo principale era quello di confrontare le differenze nella traduzione e nella sostituzione del modo verbale assente in inglese.

Il lavoro è stato diviso in due parti, una teorica e una pratica. La parte teorica è stata suddivisa in 3 capitoli principali. Il primo capitolo descriveva e definiva la teoria degli atti di parola, seguito da un capitolo più completo sulla modalità. Nel terzo capitolo è stato definito il *modus verbale*. Nel quarto capitolo sono stati definiti brevemente i tipi di frasi e, nel capitolo successivo, sono state ulteriormente analizzate le frasi augurali, già estratte dal capitolo precedente, classificando in che misura una frase o una clausola può essere considerata augurale.

Nella seconda parte della tesi, i risultati teorici sono stati applicati nel modo seguente, cercando di classificare le controparti traduttive della forma verbale del congiuntivo, che non è definita in inglese. Le controparti traduttive rappresentative sono state selezionate e analizzate nella parte pratica con un commento sulla traduzione e tenendo conto delle informazioni teoriche descritte nella parte teorica di questa tesi. Tutta l'analisi è stata effettuata cercando e interrogando il corpus parallelo Intercorp. I risultati sono stati valutati nella conclusione della tesi.

Resumo

Esta tese de licenciatura debruçou-se sobre as contrapartidas de tradução dos palavrões em italiano e português para inglês, principalmente devido à grande diferença no uso dos tempos verbais em cada língua. O objetivo principal foi comparar as diferenças na tradução e substituição do modo verbal ausente em inglês.

O trabalho foi dividido em duas partes, teórica e prática. A parte teórica foi dividida em 3 capítulos principais. O primeiro capítulo descreveu e definiu a teoria dos actos de fala, seguido de um capítulo mais abrangente sobre a modalidade. No terceiro capítulo, foi definido o modo verbal. No quarto capítulo, os tipos de frases foram brevemente definidos e, no capítulo seguinte, as frases de desejo, já extraídas do capítulo anterior, foram analisadas e classificadas até que ponto uma frase ou oração pode ser considerada de desejo.

Na segunda parte da tese, as conclusões teóricas foram aplicadas da seguinte forma, tentando classificar as contrapartes de tradução da forma verbal do subjuntivo, que não está definida em inglês. Na parte prática, foram seleccionadas e analisadas contrapartes de tradução representativas, com um comentário sobre a tradução e tendo em conta a informação teórica descrita na parte teórica desta tese. Toda esta análise foi efectuada através da pesquisa e consulta do corpus paralelo Intercorp. Os resultados foram depois avaliados na conclusão da tese.

Seznam použité literatury:

AUSTIN, John Langshaw. Jak udělat něco slovy. Praha: Filosofia 2000 ISBN 80-7007-133-8

AVRAM, Mioara. *Gramatica pentru toți*. București: Humanitas, 1997. ISBN 973-28-0769-5.

CUNHA, Celso Ferreira a Luis Filipe Lindley CINTRA. *Nova Gramática do português contemporâneo. 7*. Rio de Janeiro: Lexikon Editora Digital, 2009. ISBN 978-85-8300-031-0.

CEGALLA, D. P. *Novíssima Gramática da Língua Portuguesa*. 48^a ed. São Paulo: Companhia Editora Nacional. 2009.

ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: ISV nakladatelství, 1996, 380 s. ISBN 80-85866-12-9.

DUARTE, INÊS, Isabel Hub FARIA a Helena MATEUS. *Gramática da Língua Portuguesa. 1*. Lisboa: Editorial Caminho, 2003. ISBN 9789722104456.

DIK, S. C. (.ed.) *Advances in Functional Grammar*. Dordrecht: Foris Publications, 1983

HAMPLOVÁ, Sylva. *Mluvnice italštiny: Grammatica italiana*. Praha: LEDA, 2004. ISBN 80-7335-041-6.

HOFFMANNOVÁ, Jana. *Stylistika a--: současná situace stylistiky*. Praha: Trizonia, 1997. Jazykové příručky (Trizonia). ISBN 80-85573-67-9.

CHIAPPINI Loredana, DE FILIPO Nuccia, *Congiuntivo, che passione!*. Formello: Bonacci editore 2014

KLÍMOVÁ, Eva. *Otázky vztahu slovesného modu a modality v italštině: (na pozadí angličtiny a češtiny)*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě, Ústav cizích jazyků, 2009. ISBN 978-80-7248-541-3

Gramática Activa 2., kolektiv autorů 3. LIDEL – Edicoes Técnicas, 2017. ISBN 9789727576395.

RENZI, Lorenzo, ed. Grande grammatica italiana di consultazione. Bologna: Mulino, 1995. Strumenti. ISBN 88-15-04216-4.

RAPOSU, Eduardo Buzaglo Paiva, Maria Fernanda Bacelar DO NASCIMENTO, Maria Antónia Coelho DA MOTA, Luísa SEGURA a Amália MENDES. Gramática do Português. Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 2013. ISBN 9789723114560.

SENSINI, Marcello, La grammatica della lingua italiana, Oscarmondori, 1997? ISBN 88-04-46647-2

TEYSSIER, Paulu. *Manual de Língua Portuguesa*. 1. Coimbra: Coimbra Editora, 1989. ISBN 9789723203844.

ZAVADIL, Bohumil a Petr ČERMÁK. Mluvnice současné španělštiny: lingvisticky interpretační přístup. Druhé nezměněné vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-5006-7.

Elektronické zdroje:

CVRČEK Václav. Příručka ČNK. *Cnk:intercorp* [online]. 2023 Dostupné z:
<https://intercorp.korpus.cz>

DVOŘÁK Věra (2017): DITRANZITIVNÍ SLOVESO. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.
URL: [https://www.czechency.org/slovník/DITRANZITIVNÍ SLOVESO](https://www.czechency.org/slovník/DITRANZITIVNÍ_SLOVESO)

GREPL Miroslav (2017): ILOKUČNÍ ČÁSTICE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.
URL: [https://www.czechency.org/slovník/ILOKUČNÍ ČÁSTICE](https://www.czechency.org/slovník/ILOKUČNÍ_ČÁSTICE) (poslední přístup: 11. 12. 2023)

MARQUES Carla, Lisboa 2019 Dostupné z:
<https://ciberduvidas.iscte-iul.pt/consultorio/perguntas/modalidade-epistemica-e-modalidade-apreciativa/35483#>

Museu Língua Portuguesa, 2021, dostupné z:
<https://museulinguaportuguesa.org.br/tipos-de-frases/>

ROCHA Carlos, Castelo Branco 2007 dostupné z <https://ciberduvidas.iscte-iul.pt/consultorio/perguntas/concordancia-entre-indicativo-e-conjuntivo-frase-optativa/21450>

SQUARTINI Mario, Modi di verbo, 2011 dostupné z
[https://www.treccani.it/enciclopedia/modi-del-verbo_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/modi-del-verbo_(Enciclopedia-dell'Italiano)/)